

20. Kasyno oficerskie, *Budowa...*, s. 37
 20. Officers' mess, *Budowa...*, p. 37

wencji można znaleźć w południowych rejonach ulic Unii Lubelskiej (obecnie Lenina 39), (il. 21) i Kilińskiego (obecnie Kommunistyczeskaja 24), (il. 22). Tymczasem rozbudowę osiedla mieszkaniowego na terenie Nowej Dzielnicy kontynuowano w latach trzydziestych, narodowa forma ustąpiła jednak wówczas miejsca uniwersalnemu funkcjonalizmowi. Proste, kubiczne bryły często urozmaicano różnego typu odwołaniami marynistycznymi, które składały się na tzw. styl okrętowy. Logiczna konstrukcja, prostota i solidność ówczesnych transatlantyków inspirowały architektów, czego efektem były takie elementy, jak zaokrąglone narożniki i tarasy *à la* mostki kapitańskie, okrągłe okienka i maszty antenowe oraz opływowe balustrady balkonów. Z najbardziej charakterystycznych przykładów tego nurtu można wymienić budynki przy ul. Pułaskiego (obecnie Lewanewskiego 17), (il. 23), Wielkiej (Kooperatywna 6), Kilińskiego (Kommunistyczeskaja 25) lub Alei Wolności (Gogola 16 i 18). Do udanych przykładów architektury funkcjonalistycznej należą także kamienice i wolno stojące budynki mieszkalne, położone w innych rejonach

miasta, m.in. przy ul. Mickiewicza (obecnie Mickiewicza 2), (il. 24), Dąbrowskiego (Sowiecka 107), (il. 25) oraz pl. Wolności (obecnie pl. Swobody 3), (il. 26). W zakresie architektury użyteczności publicznej zwraca natomiast uwagę gmach Średniej Technicznej Szkoły Kolejowej z 1937 roku przy ul. 3 Maja (obecnie Brzeskie Państwowe Kolegium Transportu Kolejowego, ul. Puszczyńska 65), zaprojektowany przez Jerzego Beilla z Warszawy.

Przykładem jeszcze innego nurtu w architekturze międzywojennej jest zespół budynków mieszkalnych z początku lat dwudziestych, od 1923 roku noszący nazwę Kolonii Warburga. Zespół ten powstał poza rejonem śródmiejskim, na Przedmieściu Kijowskim (obecnie ul. I Miński Zaulek), (il. 27). Było to osiedle budynków w konstrukcji drewnianej, przeznaczone dla ubogich Żydów, którzy utracili domy w czasie I wojny światowej. Budowa osiedla została sfinansowana przez Felixa M. Warburga, przewodniczącego amerykańskiej organizacji *Joint Distribution Committee of American Funds for Jewish War Sufferers*. Zespół składał się z dwunastu ośmiopokojowych domów z towarzyszącą zabudową gospodarczą, a także mykwy, pralni i sklepu³⁴. Architektura zespołu została oparta na typowych dla architektury mieszkaniowej z pierwszej połowy lat dwudziestych wzorach budownictwa ludowego – przede wszystkim chałup, ale i stodół, obór, spichlerzy, wozowni, młynów i karczm, z wykorzystaniem charakterystycznych dla tych obiektów motywów i detali: facjat, dachów półszczytowych, drewnianych kroksztynów itp. Poważny udział w kształtowaniu tego typu projektów miała stylistyka zakopiańska. Niestety, ten wartościowy pod względem historycznym i architektonicznym zespół znajduje się obecnie w katastrofalnym stanie technicznym i należy się spodziewać, że w najbliższym czasie zostanie poddany wyburzeniu. Kompletnie zdemastowany jest także położony w bezpośrednim sąsiedztwie kirkut.

Podsumowując, w architekturze międzywojennej Brześcia można doszukać się wszystkich charakterystycznych dla tej epoki zjawisk, począwszy od klasycyzmu akademickiego, poprzez klasycyzm zmodernizowany i style narodowe w różnych odmianach, aż do skrajnego funkcjonalizmu. Pomimo peryferyjnego położenia miasta w skali kraju oraz typowych dla Kresów Wschodnich problemów

³⁴ <http://www.sztetl.org.pl/pl/cms/wiedza/1142,kolonia-warburga> (dostęp: 22.09.2013).

21. Budynek mieszkalny przy ul. Unii Lubelskiej, fot. M. Pszczółkowski, 2013
21. Residential building in Union of Lublin Street, photo by M. Pszczółkowski, 2013

22. Budynek mieszkalny przy ul. Kilińskiego, fot. M. Pszczółkowski, 2013
22. Residential building on Kiliński Street, photo by M. Pszczółkowski, 2013

23. Budynek mieszkalny przy ul. Pułaskiego, fot. M. Pszczółkowski, 2013
23. Residential building on Pulaski Street, photo by M. Pszczółkowski, 2013

24. Budynek mieszkalny przy ul. Mickiewicza, fot. M. Pszczółkowski, 2013
24. Residential building on Mickiewicz Street, photo by M. Pszczółkowski, 2013

25. Budynek mieszkalny przy ul. Dąbrowskiego, fot. M. Pszczółkowski, 2013
25. Residential building on Dąbrowski Street, photo by M. Pszczółkowski, 2013

26. Budynek mieszkalny przy pl. Wolności, fot. M. Pszczółkowski, 2013
26. Residential building on Freedom Square, photo by M. Pszczółkowski, 2013

27. Kolonia Warburga, JDC Archives w Nowym Jorku
27. Warburg Housing Estate, JDC Archives in New York

w zakresie planowania przestrzennego, realizowana tu architektura reprezentuje wysoki poziom artystyczny, szczególnie w odniesieniu do gmachów użyteczności publicznej. Budowle tego okresu cechują się oryginalnością i znaczną różnorodnością form, w wielu przypadkach nie ustępując pod względem klasy architektonicznej gmachom Warszawy czy innych wielkich miast Polski zachodniej.

Bibliografia

Budowa domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich, Warszawa 1925.

R. Cielątkowska, *Architektura i urbanistyka Lwowa II Rzeczypospolitej*, Zblewo 1998.

Dziesięciolecie działalności budowlanej Banku Polskiego, „Architektura i Budownictwo”, VI, 1930, nr 4-5, s. 121-184.

Dziesięciolecie Polski Odrodzonej 1918–1928, red. M. Dąbrowski, Kraków 1929.

Kronika powstań polskich 1794–1944, Warszawa 1994.
Łuck w świetle faktów i cyfr, Łuck 1925.

E. Małachowicz, *Architektura dwudziestolecia międzywojennego w Wilnie*, [w:] *Architektura i urbanistyka*

w Polsce w latach 1918–1978, red. W. Puget, Warszawa 1989, s. 121-141.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje – architektura – cmentarze*, Wrocław 1996.

M. Marczak, *Przewodnik po Polesiu*, Brześć nad Bugiem 1935.

W. Mondalski, *Brześć Podlaski. Zarys geograficzno-historyczny*, Turek 1929.

J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*, Toruń 1994.

M. Pszczółkowski, *Architektura Stanisławowa w latach II Rzeczypospolitej*, [w:] *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*, red. W. Walczak, K. Łopatecki, t. IV, Białystok 2013, s. 383-416.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880–1914, t. I.

S. Stefański, *Ludzie, którzy zbudowali Łódź. Leksykon architektów i budowniczych miasta (do 1939 roku)*, Łódź 2009.

Michał Pszczółkowski, dr inż. arch.
Wydział Inżynierii Lądowej i Środowiska
Uniwersytetu Zielonogórskiego